HE 102 / 2022 yrittäjän eläkelain ja eräiden muiden lakien muuttamiseksi

Mikko Kautto, toimitusjohtaja, Eläketurvakeskus

StV kuuleminen, 9.9.2022

Eläketurvakeskus
PENSIONSSKYDDSCENTRALEN

YEL - historiaa ja nykytila

- YEL-lainsäädäntö vuodelta 1970, jäljitteli vakuutusvelvollisuuden säännöissä silloista palkansaajien eläkelakia

  -> nykyinen YEL alaraja vastaa 1960-luvun TEL-alarajaa indekseillä korjattuna

  -> vakuutusvelvollisuus 4 kk samaa perua

  -> yrittäjiä (tai yrittäjätuloja saavia) on enemmän kuin YEL-vakuutettuja

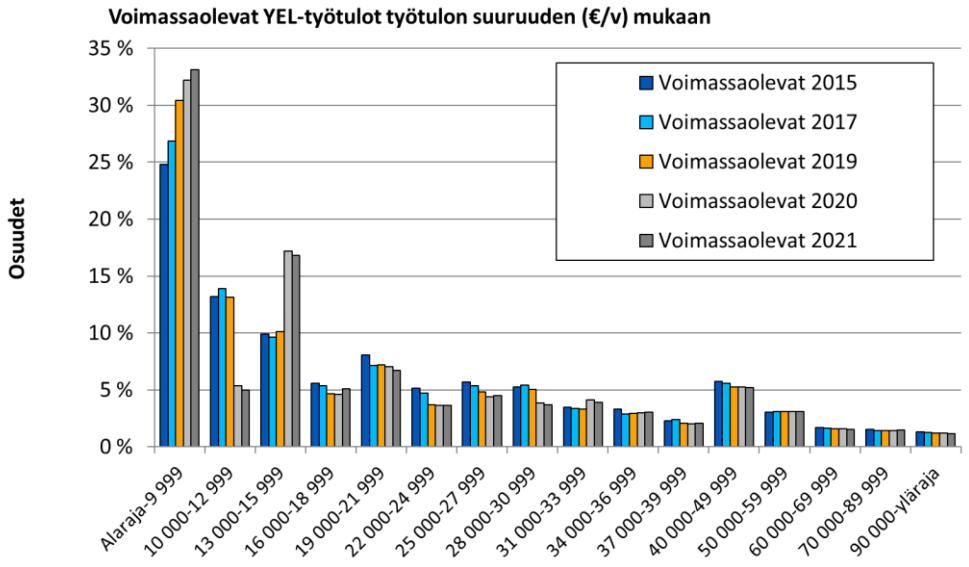
- YEL:iä luotaessa ei ollut yksimielisyyttä siitä mihin vakuuttaminen perustuisi
  - esillä olivat mm. verotuksen tieto yritystoiminnan tulosta, liikevaihtotieto ja yrittäjän itsensä ilmoittama tieto
  - ”työpanoksen arvoon” perustuva vakuuttaminen oli jonkinlainen kompromissi --> YEL-työtulon käsite ja työtulo-opas vakuuttamisen tason arvioinnissa siitä lähtien käytössä
  - ratkaisu on kansainvälisesti harvinainen; muissa maissa objektiivinen yrittäjätulo yleensä vakuuttamisen peruste, sopivan tason harkinta sitten siitä erillinen ratkaisu.
- Keskeiset kysymykset 2010-luvun jälkeen:
  - vakuutettujen piiri: onko YEL yhteensopiva työn muutokseen
  - vakuuttamistaso: YEL-työtulot merkittävästi pienempiä kuin vakuutetut palkat, vaikka yrittäjätulot keskimäärin palkkoja korkeammat. YEL-työtulojen keskimääräinen taso pienentynyt ja aloittavien yrittäjien vakuuttaminen alarajalla tai sen tuntumassa lisääntynyt.

YEL-työtulo yrittäjän ja työeläkeyhtiön kannalta

- Yrittäjällä intressiä alivakuuttaa
  - YEL-vuosityötulo vaikea arvioida, ja tulovaihtelun takia turvallisempaa vakuuttaa alemmas, jotta huonossakin tilanteessa maksun voi hoitaa.
  - Matalaksi asetettu työtulo tuottaa myös matalamman maksun, mikä vapauttaa rahaa muuhun käyttöön.
  - 2010-luvun aikana sijoittamisen suosio lisääntynyt; myös usko siihen, että sijoitusten tuotto on aina ja pysyvästi hyvä.
  - Vähimmäiseläketurvan parantaminen on vaikuttanut YEL-vakuutusmaksuista saatavaan hyötyyn.
  - Eläkevakuuttamisen hinta vaikuttaa kalliilta sitä maksaessa, hyöty jossain kaukana ja epävarma, ellei riskit kohtaa ennemmin.
- Työeläkeyhtiö on ”altavastaaja” työtulon arvioinnissa
  - Yrittäjän työpanoksen määrää ei ole mistään saatavilla.
  - Yrittäjän toiminnasta vuoden aikana ei ole tietoa.
  - Yrittäjät ”kilpailuttavat” yhtiöitä, ottavat vakuutuksen sieltä mistä saa matalimman työtulon.
  - Meklarit myyvät YEL-vakuutuksia matalalla työtulolla saadakseen muita tuotteita kaupaksi.
- Asetelman käytännön seurauksia:
  - Ns. alivakuuttaminen on kasvanut; työtulot eivät vastaa lakiin kirjattua tasoa.
  - Yrittäjän sosiaaliturva eri tasolla kuin palkansaajilla.
  - Näin jatkuessaan tuottaa yrittäjille heikon sosiaaliturvan ja matalan eläketurvan.
  - YEL-eläkemenon hoitaminen yhä vahvemmin veronmaksajilla.

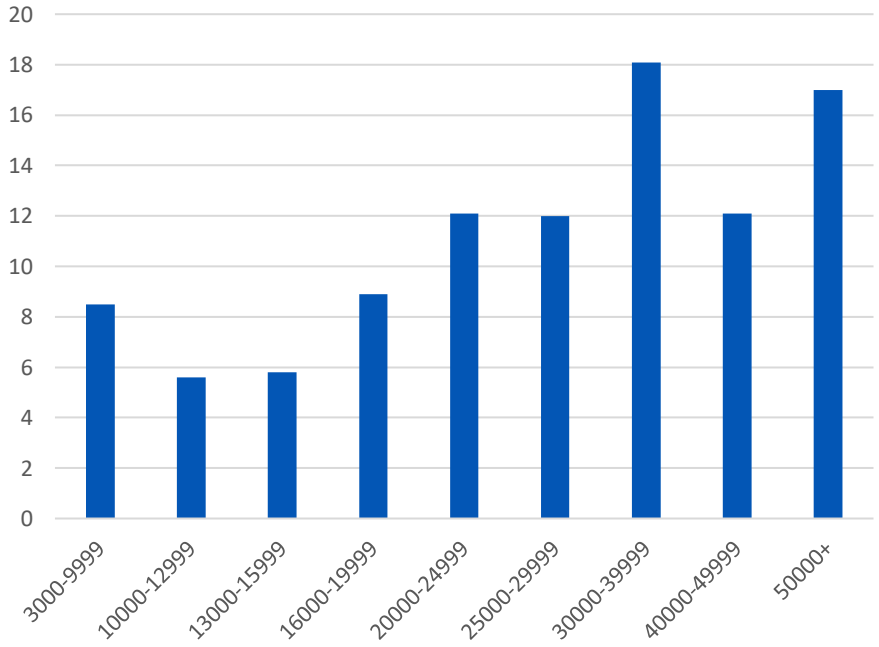
YEL-vakuutusten työtulojen jakauma on voimakkaasti vino; v. 2021 yli kolmasosa työtuloista oli alle 10 000 euroa, yli puolet alle 16 000 euroa

Voimassaolevien YEL-vakuutusten työtulojen jakauma työtulon mukaan

Lähde: ETK 2022.

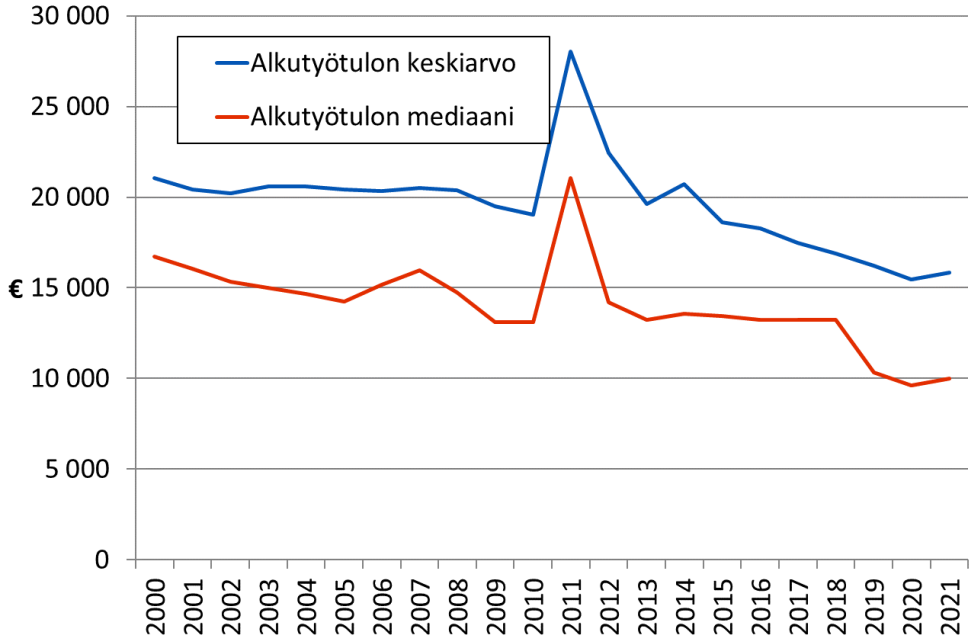
Yrittäjien toteutuneiden yrittäjätulojen (=yritystoiminnasta saadut palkkatulot + yrittäjätulot ansiotulona) jakauma (keskiarvot vuosilta 2015-2017)

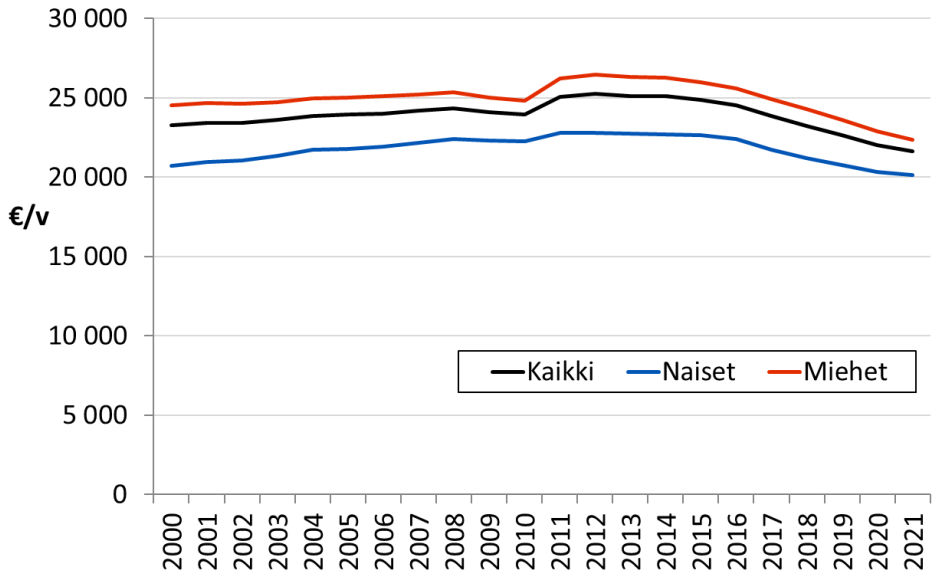
Lähde: Tenhunen & Nivalainen: Kuinka yrittäjät eläkevakuuttavat? Yrittäjien omat näkemykset ja YEL-työtulon ja yrittäjän tulojen suhde. Eläketurvakeskuksen tutkimuksia 01/2020.

YEL-työtulot pienentyneet, yrittäjätulot kasvaneet*

Alkavien YEL-vakuutusten työtulojen keskiarvo ja mediaani vuosina 2000–2021, vuoden 2021 palkkakertoimessa

Voimassaolevien YEL-vakuutusten työtulojen keskiarvo vuosina 2000–2021, vuoden 2021 palkkakertoimessa

Lähde: ETK tilastotietokanta työtuloista 2022

* ks. Tilastokeskuksen tulonjakotilastot

YEL:n korjaamisen pitkä tie

- Alivakuuttaminen lähti kasvuun yli 10 vuotta sitten. Selvityksiä ja tutkimuksia on tehty, mutta ilmiöön ei ole toistaiseksi puututtu.
- Vakuuttamisen piiriä (erityisesti laskutuspalveluyritysten kautta toimivien vakuuttamista) selviteltiin stm:n työryhmässä 2010-luvun puolivälissä.
- Stm käynnisti tämän jälkeen työryhmän YEL-ongelmien korjaamiseen. Työryhmän raportissa todettiin ratkaisua vaativat ongelmat ja esitettiin useita keinoja niiden korjaamiseksi. Suomen yrittäjät jätti eriävän mielipiteen, jossa se vastusti verotustietojen käyttämistä tietolähteenä ja ehdotti alarajan nostamista ja yrittäjän valinnanvapauden lisäämistä.
- Tauon jälkeen stm käynnisti työryhmätyön uudelleen. Työryhmä on koko työnsä ajan etsinyt sellaista ratkaisua, joka kävisi myös yrittäjiä edustaville järjestöille.

HE:n täsmennysesitykset kannatettavia

- YEL:n ongelmat olleet tiedossa pitkään. Finanssivalvonnan valvottavaselvitys 6/2021 katsoi, että työtulon vahvistamisessa on korjattavaa.
- Viestintä, ohjeistus, suositukset eivät ole olleet riittäviä käytäntöä muuttamaan -> tarve säädösten selventämiseen.
- HE on eri tahojen yhteinen kompromissi n. 10 vuoden keskustelujen jälkeen.
- Se ei ratkaise kaikkia YEL- ja sosiaalivakuuttamiseen liittyviä kysymyksiä mutta pyrkii korjaamaan kaksi keskeistä ongelmaa:
  - Selventämään sitä mitä työtulolla tarkoitetaan
  - Velvoittamaan työeläkevakuuttajat huolehtimaan siitä, että työtulot pysyvät paremmin ajan tasalla
- Eläketurvakeskuksen mielestä HE ja nämä kaksi keskeistä ehdotusta ovat kannatettavia.

Mikä muuttuisi?

- YEL jatkuisi kuten nykyisin, työtulo-käsite säilyy vakuuttamisen perusteena.
- YEL-työtulon ymmärrettävyys paranisi kun lainsäädäntöön kirjattaisiin niitä tekijöitä, joita ohjeistuksissa ja oikeuskäytännössä on muutenkin käytetty työtulon arviointiin.
- Yrittäjien yhdenvertaisuus paranisi, kun samankaltaisten yrittäjien työtulot olisivat lähempänä toisiaan; YEL-vakuutustaso ei muodostaisi yhtä merkittävää kilpailutekijää kuin nyt.
- Lain soveltamiskäytäntö olisi yhdenmukaisempi kun yrittäjä saisi työeläkevakuuttajilta samoihin kriteereihin perustuvia työtuloarvioita ja niille perustelut.
- Palkansaajien ja yrittäjien vakuuttamisen ero ei enää kasvaisi.
- Uusien yrittäjien työtulot saattaisivat asettua vähän aikaisempaa korkeammalle tasolle. Tarkistusten seurauksena selvät väärin vakuuttamiset vähenisivät. Muutosten määrää ja tasoja on kuitenkin vaikea arvioida etukäteen.
- Mikäli alivakuuttaminen vähenisi, YEL-valtionosuuden kasvu ei olisi yhtä rajua.